

Adrian Rezeanu

NUME DE SATE DIN ȚARA OAȘULUI

1. Stabilirea originii numelor de așezări umane a reprezentat preocuparea de căpătâi a tuturor celor care au avut ca obiectiv de cercetare analiza formulelor marcatoare de locuri, dar, mai ales, plasarea acestora într-un context motivațional, cu evidențierea unei dinamici către un traiect normativ.

Marile lucrări lexicografice de toponimie, inițiate de către Academia Română în urmă cu mulți ani și concretizate în cadrul colectivelor din centrele universitare importante ale țării noastre au evidențiat, pe de o parte, unicitatea sistemului denominativ autohton, iar, pe de altă parte, apariția în cadrul spiritualității românești a unei tendințe preeminente prin care ansamblul toponimic național a devenit una dintre soluțiile științifice probatorii pentru diferite alte teorii.

Ne propunem ca, pornind de la principiile structurale de bază care au călăuzit de-a lungul anilor activitatea științifică din cadrul *Tezaurului toponimic al României*¹ să decriptăm chiar exhaustiv, conținutul semantic al oiconimelor din Țara Oașului, pentru a oferi încă o dovadă a românismului acestei provincii.

2. Vom evidenția, într-un scurt periplu toponimic, toate principiile care au marcat analiza procesului etimologic al formulelor marcatoare de locuri pentru a facilita înțelegerea soluțiilor finale pe care le vom oferi.

2.1. Dinamica marcajelor toponimice s-a înscris permanent pe traiecte dirijate neconvențional în funcție de contaminările semantice provocate de vecinătăți topografice imediate sau corelaționale² și asociate cu specificitățile conținutului semantic al denotatelor. Deci, prin glisarea marcajului toponimic al unui denotat primar către denotatele aflate pe un traiect unic între care există corelări semantice și motivaționale se creează o *extensiune toponimică derivațională*. Pe această extensiune, toponimul va circula identic formal, modificările apărând doar la nivelul semanticii identitare și particularizate prin intermediul termenilor generici individualizatori. Această extensiune, definită structural diferit față de cea derivativă³, presupune un traseu identitar unic, în sensul încadrării într-un spațiu topografic strict configurat, urban, de exemplu, în care denotatele determinate drept vecinătăți, să se intercoreleze prioritar semantic. Prin acest flux de intercorelări, asistăm în

¹ Ne referim aici, la *Dicționarul toponimic al României. Oltenia și Dicționarul toponimic al României. Muntenia* lucrări fundamentale pentru toponimia românească, apărute la Editura Universitaria din Craiova și la Editura Academiei Române din București.

² Vezi Adrian Rezeanu, *Ocurență și contaminare în toponimia urbană*, în SCL, LIX, 2008, nr. 2, p. 559–571.

³ Mihăilă Ecaterina, *Extensiune toponimică derivativă*, în SCO 7, 2002, p. 5–11.

procesul de asociere a marcajului primar cu diferitele denotate de pe traiect, la o diminuare a compatibilităților din interiorul sferelor semantice nou create, care pot merge până la opacizare.

În acest sens se disting două direcții:

2.1.1. Prin includerea unității administrative rurale periurbane, numele satului (oiconimul) glisează către denotate diferite, obținute pe același spațiu individualizator dar cu sferă diminuată prin restrângere:

Prund (sat riveran, București) (1693 MȚR 203/11) → *Mahalaua* ~ (1709 MȚR 224/4, 1798 CAT) → *Ulița (strada)* ~ (1844–1846 B I, 1871 P I) → *Biserica* ~ (1772, 1774, 1776 MȚR 224/31, 32, 36).

2.1.2. Părăsirea spațiului topografic primar de către formula marcatoare și dinamizarea ei către denotate care pot constitui vecinătăți topografice imediate sau ușor depărtate vor determina o explozie a *semelor identitare* pentru fiecare marcaj nou creat:

Grădina cu Cai (loc, București, 1791 EP) → *Vadul* ~ (1842 RB) → *Ostrovul* ~ (1852 B II) → *Grădina* (loc de petrecere) ~ (1852 B II) → *Strada* ~ (1885–1890 S), 1934 GHID, 1969 GHID și azi).

În acest caz, *semele distinctive* nou apărute individualizează semantic denotatele aflate pe traiectul derivațional creând dizarmonii de conținut între formula marcatoare a denotatului primar, de exemplu, și cele încadrate în vecinătăți topografice imediate sau ușor depărtate.

2.2. În structura sistemului denominativ general, extensiunea toponimică derivațională determină stratificări individualizate distinct în mediile urbane și rurale. Din considerente strict motivaționale, identificăm și asociem aceste stratificări cu noțiunile de *ipostază* și *ipostaziere*. Ipostaza toponimică reprezintă marcajul rezultat al asocierii dintre denotatul aflat pe un traiect derivațional, identificat, de regulă, prin termenul generic individualizator, și formula denotatului primar care, prin glisare, circulă identic formal pe toată extensiunea.

În toponimia rurală, una dintre ipostaze poate fi reprezentată de un oiconim, care, la rândul-i, se poate înscrie pe un alt traiect, dar în poziții diferite față de denotatul primar.

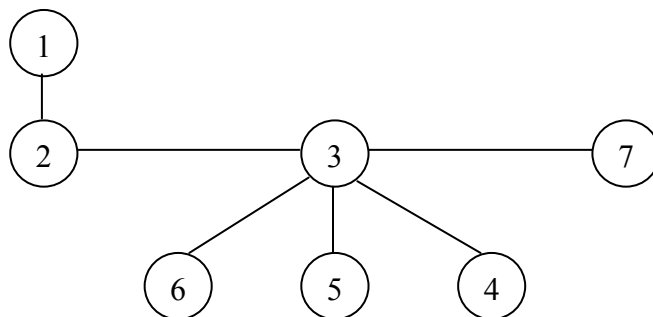
Poziționarea ipostazei oiconimice pe diferite trepte ale derivațiunii pe orizontală va marca gradat motivația acesteia și înscrierea pe un traiect, la rândul-i formator de extensiuni toponimice⁴. Astfel, acestea vor fi individualizate prin *secvențializări ritmice și coerente* chiar dacă, din motive strict obiective, apar sincopări de ipostaze.

2.2.1. Pentru exemplificare, vom analiza un tip de schemă extensională⁵ în care ipostaza oiconimică, plasată pe o anumită poziție în extensiune pe baza criteriilor vecinătăților imediate și a gradației cronologice a atestărilor istorice, poate fi marcată motivațional diferit.

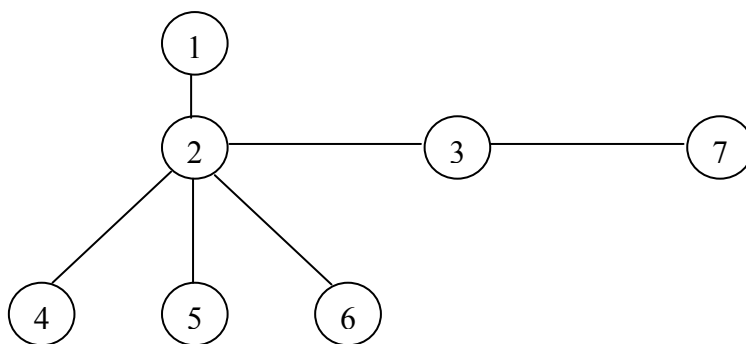
⁴ Pentru detalieri, vezi Adrian Rezeanu, *Ipostaze urbanonimice*, în vol. *Toponimie bucureșteană*, București, 2003, p. 72–88.

⁵ Vezi și Adrian Rezeanu, *Extensiuni toponimice derivaționale*, în vol. *Valea Izei. Studii de onomastică și dialectologie*, Baia Mare, 2012, p. 209–227.

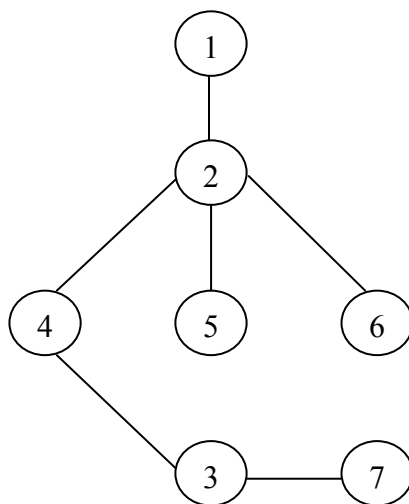
a)

b)

c)

1 – Bahna, mlaștină,

2 – Bahna, pârâu (*c. Podeni – Mh, 1731 T 58/9*),

- 3 – **Bahna**, sat (c. Ilovița – Mh, sl. 1477–1482 SI 57 DRH I 258),
- 4 – **Bahna**, siliște (s. Bahna c. Ilovița – Mh, sl. 1493 SI 84 DRH I 381),
- 5 – **Bahna**, vale (s. Bahna c. Ilovița – Mh, 1898 MDG),
- 6 – **Bahna**, pădure (s. Bahna c. Ilovița – Mh, 1872 DTSR),
- 7 – **Bahna**, comună – Mh IN 1861).

Considerăm că varianta c) a acestei scheme derivaționale poate fi luată în discuție, deoarece decriptarea ei din aproape în aproape poate înlesni configurarea unui raționament de geneză, valabil și pentru multe ale serii extensionale.

Semul distinctiv al unei virtuale ipostaze derivaționale primare (1) „loc mlăștinos” s-a transmis, mult diminuat, ipostazei hidronimice ca vecinătate imediată, dar traiectul hidrografic atrage și cuplează repere oiconimice pentru care acesta, în parte, devine vecinătate itinerantă. Important este faptul că abia la reperul oiconimic final de pe traiect (s. Bahna, c. Ilovița), hidronimul, cvasidecuplat semantic de ipostaza primară, „loc mlăștinos”, s-a putut impune formal.

În schema grafic analizată, între ipostaza (2) „pârâu” și ipostaza (3) „sat” intervine ipostaza (4) „siliște”, pe care obligatoriu o păstrăm în acest loc pe baza atestării istorice vechi. Oricum, ipostaza (4) este opozabilă semantic ipostazelor (1) și (2) și, ca vecinătate imediată, poate fi cuplată semantic cu oiconimul, dar numai după ce a fost golită semantic de semnificațiile primare.

Ca normă etimologică și de geneză pentru ipostazele dintr-o extensiune toponimică derivațională reținem faptul că dinamica resemantizării pe traiect produce răsturnări spectaculoase la nivelul sferelor semantice ale oiconimelor încât *este fals și neproductiv să se introducă în raționament un apelativ identic formal cu un oiconim dar care este distinct semantic*.

2.2.1.1. Introducerea termenului geografic popular⁶ în raționamentul desfășurat al extensiunii toponimice derivaționale scoate la iveală o serie de particularități ale distincției din cadrul dihotomiei *etimologie* și *geneză toponimică*. Una dintre acestea se referă la faptul că relația etimologică nu se poate stabili decât între un apelativ și numele propriu corespunzător formal aflat în vecinătatea sa imediată⁷.

În cadrul extensiunii toponimice derivaționale, traiectul ipostazelor, care pornește de la prima vecinătate a apelativului, presupune relații de geneză între nume proprii, cu semantică gradat diferită⁸.

2.3. Atât la nivel urban cât și la cel rural, ipostazele lexico-semantice din componența unei extensiuni toponimice derivaționale primesc gradat *seme distinctive*, care, aproape simultan, dispar și reapar într-o altă structură⁹.

⁶ Vezi Adrian Rezeanu, *Entopice în urbanonimie*, în vol. *Lucrările celui de-al XIV-lea Simpozion Internațional de Dialectologie. Cluj-Napoca, 2010*, Cluj-Napoca, 2012, p. 343–355.

⁷ Ecaterina Mihăilă, *Despre geneza și funcția numelor proprii*, în LR, XXVII, 1978, nr. 3, p. 267–270.

⁸ Vezi Adrian Rezeanu, *Geneză și etimologie*, în vol. *Studii de toponimie urbană. Viziune diacronică*, Baia Mare, 2009, p. 78–96.

Semul distinctiv, drept component lexico-semantic minimal, se impune și prin caracterul său diferențiator¹⁰.

În acest sens, adăugăm principiul dinamicii semice al *evoluției până la un punct și de la acel punct mai departe*.

Acest principiu presupune o dinamică semică secvențializată pe două faze: pe de o parte, relația dintre termenul geografic popular, ca apelativ primar, și prima fază de toponimizare din care a rezultat o primă vecinătate imediată, echivalentă cu o primă formulă marcatoare în care resemantizarea este minimă. Pe de altă parte, de la această primă vecinătate topografică imediată avem a face numai cu nume proprii, corespunzătoare denotatelor de pe traiectul derivațional iar relațiile dintre ele, marcate de o *permanentă resemantizare*, se încadrează în procesul de geneză toponimică¹¹.

Semele distinctive produc o *reîncărcare semantică* sau *resemantizare* pentru fiecare formulă marcatoare, corespunzătoare unei ipostaze derivaționale. Identificarea formală a marcajelor existente pe un traiect derivațional nu poate fi asociată cu diferențierile semantice existente la nivelul fiecărei ipostaze. Termenul generic va fi purtătorul *semului distinctiv*, în timp ce formula identitară a denotatului inițial, prin procedeul *evanescentei semantice* din toponimie, se va goli treptat de conținut.

2.3.1. Procesul de resemantizare toponimică în cadrul extensiunii toponimice derivaționale este asociat cu pierderea *comprehensiunii* și menținerea *extensiunii*¹². În acest mod, ca urmare și a jocului semantic de plusuri și minusuri de *seme distinctive*, câmpurile semantice ale lexemelor marcatoare din cadrul extensiunilor derivaționale, prin golire de conținut, se vor opaciza.

2.4. Termenii geografici populari incluși în raționamentele de etimologie și geneză dintr-o extensiune toponimică derivațională reprezintă, de cele mai multe ori, soluții valabile și viabile pentru serii diferite de alte formule marcatoare. În cazul oiconimelor, identice formal cu unul dintre termenii geografici populari, trebuie luate în calcul toate aspectele colaterale, reieșite din extensiunea toponimică, asociate cu decriptările de pe palierul lexicografic.

2.4.1. Apelativul **cucă** „vârf de deal mai ridicat decât locul din jur”, „vârf de munte defrișat”¹³ este sinonim, chiar și parțial pentru unele arii geografice, cu termenul **cocă** „partea dezgolită de sus a muntelui” (DELR).

Antrenarea acestor termeni în procesul de toponimizare și plasarea lor într-o extensiune toponimică derivațională au atras pentru fiecare ipostază extensională *seme distinctive* proprii, paralel cu pierderea semului distinctiv pentru ipostaza

⁹ Bidu-Vrânceanu Angela, Forăscu Narcisa, *Modele de structurare semantică. Cu aplicații la limba română*, Timișoara, 1984, p. 16, 17.

¹⁰ Bidu-Vrânceanu Angela, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, 2008, p. 24.

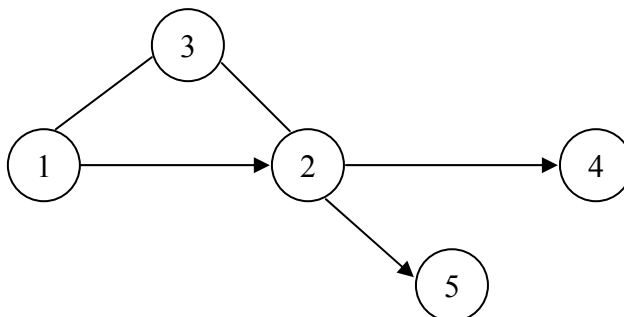
¹¹ Pentru detalieri, vezi și Adrian Rezeanu, *Resemantizarea toponimică*, în vol. *Valea Izei. Studii de onomastică și dialectologie*, Baia Mare, 2012, p. 275–292.

¹² Al. Surdu, *Teoria formelor logico-clasice*, București, 2008, p. 29–35.

¹³ Vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 35.

anterioară celei în discuție. Haloul semantic creat se va risipa prin stabilirea atât a vecinătăților topografice imediate cât și a compatibilităților semantice.

Dacă pentru unele extensiuni s-a pierdut majoritatea ipostazelor derivaționale compatibile semantic cu apelativul primar sau cu prima formulă marcatoare extensională, de exemplu **Coca**, *pârâu s. Armășești c. Cernișoara – VI*, drept unică relicvă toponimică, în alte locații geografice situația este diferită.

- 1 – **Coca** (sat c. Vintilă Vodă – Bz, 1620 DIR XVII, III 597–8),
- 2 – **Coca** (moșie c. Vintilă Vodă – Bz, 1691 EB 55/13),
- 3 – **Coca** (munte c. Vintilă Vodă – Bz, 1898 MDG III 102),
- 4 – **Coca** (izvor c. Vintilă Vodă – Bz, 1898 MDG I 90),
- 5 – **Coca** (pădure c. Vintilă Vodă – Bz, 1898 MDG III 448).

În situația de mai sus, respectând criteriul priorității vechimii atestărilor documentare, pentru ipostazele *sat* și *moșie*, le vom conexe totuși motivațional cu ipostaza *munte*, admitând a priori posibilitatea sincopelor în anii de atestare și vecinătatea geografică imediată preeminentă.

Schimbând contextul topografic, direcțiile motivaționale se blochează iremediabil până la refacerea întregului mecanism extensional. În situația **Cuca**, *uliță, izlaz s. Lupoia c. Cătunu – Gj*, nu este posibilă o conexare logică a ipostazelor derivaționale cu vecinătatea topografică imediată, concretizată printr-un posibil *munte* (DTRO II 259).

Alteori, chiar și o unică ipostază, alcătuită însă din termeni compatibili semantic, **Fața Coca**, s.c. Chiuiești – Cj (*Tezaurul toponimic al României. Transilvania. Județul Sălaj*, București, 2006, p. 120) este suficientă pentru a decipta o ipostază oronimică, care ar putea reprezenta o bază într-o extensiune derivațională.

În cazul ipostazei oiconimice **Coca** c. Călinești – Oaș – SM, o propunem drept vecinătate topografică imediată a unui oronim **Coca**, care-i asigură și motivația toponimică, prin raportare directă de geneză, existând aici o contaminare semantică între două nume proprii, cu *sem distinctiv* vulnerabilizat, dar prezent încă¹⁴.

¹⁴ În Țara Oașului „coc” (cucui) (ALRR, pct. 213, 215–217, 219) este cunoscut sub numele de „cocoasă”; cf. *Graiul din Țara Oașului în Tratat de dialectologie română* (coord. Valeriu Rusu), Craiova, 1983, p. 390–397.

2.4.2. Oiconimul **Tarna Mare** – SM se încadrează în seria numelor, a căror deciptare presupune, pe de o parte, relații de geneză între ipostaze derivaționale, clar configurate semantic, iar, pe de altă parte, evidențierea eşalonată a tuturor aspectelor lexicale în care apelativele primare, ca bază de formare toponimică, sunt percepute de vorbitori ca făcând parte sau nu din bagajul lexical românesc. În primul rând, acesta este rezultatul unor prelucrări semantice într-o extensiune toponimică derivațională și face parte dintr-o intercondiționare determinată între două nume proprii: **Tarna Mare** ← **Tarna** (← *sl. tarno* „șă”¹⁵) → **Tarna** + *determ. adj.*

În acest raționament propus, includem intervenția vorbitorilor români care au prelucrat formal și semantic secvențele de mai sus ca pe elemente lexicale românești.

Ipostaza derivațională **Tarna** + *suf. dim. -ița* → **Tarnița** poate intra într-o posibilă corelare cu apelativul **tarno** + *suf. dim. -ița*. În ambele situații, secvențele de nume propriu și apelativ erau perfect transparente pentru români, care, asociindu-le derivativ cu *suf. -ița* au marcat diferențierile cantitative și la nivelul formării cuvintelor.

În cazul oiconimului oșenesc **Tarna Mare**, atestat din secolul al XV-lea **Tharna (1430, 1450, 1471, 1486)**¹⁶ și abia de la **1828 Tarna Mare (Nagy – Tarna, Gross Tarna)**, relațiile de geneză sunt numai între nume proprii; a existat inițial un oiconim **Tarna** atestat documentar, cu posibile vecinătăți topografice imediate într-un toponim **Tarna** ← **tarna** „trecătoare”, care, prin diversificare sau extindere teritorială, a primit un determinant adjectival. În logica motivațională toponimică, **Tarna Mare** se susține prin corelare cu **Tarna**, cel puțin o secvență de timp, după care poate să rămână unic prin încorporare.

Sușinem și în acest caz logica genezei toponimice în procesul de deciptare semantică, mai ales prin extinderea raționamentului extensiunii toponimice derivaționale în procesul denominativ până în secolul al XVI-lea în țările române. Ipostaza **Tarnița** ← **tarniță** (TR 1512–1521)¹⁷, privită diacronic, a intrat în relație de compunere, de exemplu, cu secvența lexicală **văl** → **Vătarnița** „trecătoare în ceață” (*s. c. Dâmbovicioara – Ag*).

Prezența destul de rară a unui toponim **Tarna** în spațiul românesc, dar binevenită pentru analiștii lexicului autohton, poate determina o reanalizare a soluției etimologice stabilite în Dicționarul Academiei: **tarniță** ← *ucr. tarnitsja*, incluzându-se în discuție și formantul românesc foarte productiv **tarna** + *suf. -iță*, mai ales în apelativul **tarniță**, care circulă regional în toată partea de sud a țării, → oronimul **Tarniță**.

2.4.3. Oiconimul oșenesc **Huta Certeze** ridică multe probleme, prioritar fiind raportul dintre diferitele accepțiuni lexicografice ale elementelor din structură.

¹⁵ Cf. Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*, Cluj, 1971, p. 32.

¹⁶ Vezi Coriolan Suciu, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, vol. II (O–Z), București, 1968, p. 197.

¹⁷ Vezi *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române 1374–1600*, București, 1981, p. 234.

Atestările vechi ale numelui acestei localități stabilesc încă din secolul al XV-lea forma simplă, cu adaptarea sa la limba maghiară (1490 **Awaw**, 1493 **Vyfalw**, **Wyfalw**)¹⁸.

Variantele fonetice ale termenului geografic popular **dertej** (**certeș**, **chertej**, **cherteș**, **certez**)¹⁹ în integralitatea lor se decriptează semantic prin „loc defrișat prin descojirea copacilor, tăietură”.

Ca apelativ toponimizat specializat drept oiconim, termenul are o largă circulație în spațiul românesc încă din secolul al XV-lea, în Oltenia, de exemplu.

Certeji, *sat c.* Corcova – Mh, *sl.* 1483 DRH I 305–308, 1547 SI 532 (DRH IV 271–2), SI 533 (DRH IV 275–8), cr. 1549 (DRH IV 326–7). Tot aici, extinderea circulației acestui termen, de data aceasta strict specializat potrivit corelației cu un posibil denotat inițial, s-a petrecut de-a lungul a două secole:

Vârful Certezului c. Peștișani – Gj, *cr.* 1662 T 85/22, *r.* 1763 T 19/14 → **Certezul**, *loc defrișat*, *cr.* 1764 T 93/86, și azi → **Certezele Mari**, **Certezele Mici**, *locuri defrișate*, *c.* Tismana – Gj.

Etimologic, la nivelul unei extensiuni toponimice derivaționale, vecinătatea imediată a denotatului inițial „loc unde s-a produs o defrișare” se decriptează prin **certej**, **certez** „tăietură, curătură”²⁰. Vecinătatea oiconimică se raportează la nivel de genă cu numele toponimizat al denotatului inițial.

În județul Sălaj, răspândirea entopicului **certej**, cu multiplele sale variante, indică o cvasispecializare toponimică a acestuia în „loc de defrișat”, prin metode specifice²¹.

Termenul **Huta**, decriptat semantic în arealul geografic vecin, județul Sălaj, drept „loc unde se ardea lemnul și se făcea o grămadă de cenușă”, „loc unde s-a tăiat pădurea” (TTRT, 166) în structura oiconimică **Huta Certeze** intră în relații de cvasisinonimie cu al doilea termen, fapt inacceptabil în procesul denominativ românesc. Pentru clarificare, propunem accepțiunea lui Iorgu Iordan²² de „colibă” pentru **hută**.

Mesajul final al compusului oiconimic este de „coliba” sau „târla” de lângă locul numit **Certeze**, cu păstrarea integrală a *semelor distinctive* pentru fiecare parte a compusului. Autonomia semantică a celor doi membri componenți și disponibilitatea fiecărei părți de a intra în alte posibile extensiuni derivaționale au determinat local blocarea extinderii acestui compus către alte vecinătăți topografice imediate, virtual numite **Huta Certeze**.

2.4.4. Oiconimul Prilog, *c.* Orașul Nou – SM, se prezintă cu variantele toponimice **Pârlog**, **Pârloage**, specializate în afara desemnării oiconimice. Toate cele trei forme pot fi conexe formal la termenii geografici populari **prilog**, **pârlog**, **pârloage** „teren arabil lăsat necultivat pentru o perioadă de timp”.

¹⁸ Vezi Coriolan Suciu, *op. cit.*, I 134.

¹⁹ Vezi E. Janitsek, *Apelativul și toponimul certej*, în LR, XXVII, 1978, nr. 3, p. 253.

²⁰ Vezi și Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat*, Timișoara, 1982, p. 130–1.

²¹ Pentru detalieri, vezi, *Tezaurul toponimic al României. Transilvania, județul Sălaj*, București, 2006, p. 62.

²² Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 515.

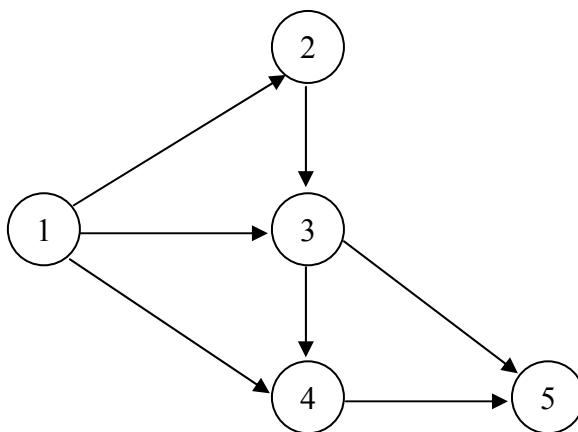
Subliniem individualitatea și apoi deosebirile notabile între structura componentială a oiconimului **Prilog (Pârlog)** (atestat în forma **Parlag** la 1270)²³ și corelaționalul formal **Prilog (Pârlog)** „teren arabil lăsat nelucrat și necultivat timp de unul sau mai mulți ani în vederea refacerii fertilității solului și folosit în această perioadă ca pășune” (MDA) și conturat distinct local.

Având în vedere vitalitatea acestui oiconim, aproximativ 800 de ani, nu putem susține o posibilă corelare directă cu semantica unui toponim efemer, chiar dacă acesta, **Prilogul**, ar fi fost vecinătate topografică imediată cu o așezare umană contaminată spontan denominativ.

Sincopele în perpetuarea acestui obicei agrar sugerat de entopicul **prilog (pârlog, pârloagă)**, dar, mai ales, mutarea permanentă a locului unde se intervenea în acest mod asupra pământului nu susțin motivațional o corelare cu un apelativ primar sau cu primul denotat astfel marcat pe un virtual traiect extensional. De asemenea, nu se cunosc local la nivel diacronic structuri compuse cu toponimul **Prilog**, prin care să se fi conservat semantica formulei marcatoare primare, întărindu-se astfel o anumită notorietate.

În acest mod, admitem ipostaze toponimice derivaționale, apărute și posibil dispărute pe scara istoriei, purtătoare de *seme distinctive*, cu posibilitate de transmitere a lor sau de blocare a întregului mecanism semantic.

Astfel, putem reconstitui o extensiune toponimică probabilă, însoțită de clarificări ale câmpurilor semantice, specializate pentru fiecare ipostază de pe traiect.

1. **prilog**,
2. loc încadrat în proximitatea unei așezări,
3. moșie, teren arabil,
4. parte de sat,
5. sat

²³ Vezi Coriolan Suci, *op. cit.*, II 61.

În această schemă, oiconimul **Prilog** nu se identifică cu termenul **prilog**, ca entopic generalizat, ci rămâne numele unei localități, situate probabil în vecinătatea moșiei sau a terenului arabil cu acest nume, acesta fiind *semul distinctiv*.

Virtuala ipostază **moșie** deja își lărgeste câmpul semantic, pe de o parte, prin includerea diferitelor alte proprietăți în afara terenului arabil, iar, pe de altă parte, ca posibilă vecinătate topografică imediată, dar diversificată semantic prin diminuarea dar și resemantizarea formulei denotatului primar cu care intră în conexiune.

Se clarifică astfel un oiconim **Prilog** în Țara Oașului, identic formal cu toate ipostazele derivaționale de pe traiectul extensional, dar golit gradat de semnificația inițială în funcție de locul pe care acesta îl ocupă în schemă.

Sugerăm pentru situația de mai sus relația de geneză între două nume proprii, ca ipostaze derivaționale, care nu mai au semnificația de „pârlog, pârloagă”, dar mai ales oiconimul. Acest nume plasat și analizat într-o lucrare lexicografică va necesita refacerea atentă diacronică a întregului traiect extensional și eliminarea sau adăugarea de *seme distinctive*, potrivit jocului semantic de plusuri și minusuri de unități minimale distinctive.

Considerăm că un oiconim ca **Prilog**, ca și multe alte nume de așezări, apare cvasigolit de conținut semantic.

2.4.5. Determinarea antroponimică a oiconimelor este îndeobște acceptată, chiar dacă această formulă marcatoare intră într-o posibilă extensiune toponimică derivațională. În acest caz, antroponimul reiterează situația existentă în procesul denominativ urban, unde asistăm la schimbarea desemnării personale în una locativă.

Distincte rămân pentru spațiul Țării Oașului structurile simple ale antroponimelor și cele derivate sufixal.

2.4.5.1. Lechința, ca nume de sat oșenesc, este atestat sub formele **Lekenche (1490)**, **Lekentze (1493)**²⁴.

Forma actuală, păstrată de-a lungul secolelor cu mici modificări fonetice, preia un antroponim primar **Alexandru**, care a trecut printr-o serie de transformări și adaptări, între care afereza, **Lec**, **Leca**, **Lecu** + derivarea cu *suf. -ință*²⁵.

Extinderea acestei interpretări poate fi validată și prin prezența locală a unui derivat hidronimic diminutival, **Lehincioara** (← **Lechința** + *suf. dim. -oara*) atât ca vecinătate topografică imediată a oiconimului cât și ca pereche asociativă de grad secund în condițiile în care hidronimul este determinat și condiționat de oiconim.

2.4.5.2. Oiconimul **Trip**, atestat sub formele **Therep (1493, 1648)**, **Tripa (1828)** și **Terep (1851)**²⁶ poate fi decriptat pornindu-se de la *antrop. gr. Trip, Tripos, Tripu*, cu o răspândire redusă în contemporaneitate²⁷.

²⁴ Vezi Coriolan Suci, *op. cit.*, I 355.

²⁵ Pentru detalieri, vezi vol. *Formarea cuvintelor în limba română în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, 2007, p. 139–141; N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 7.

²⁶ Vezi Coriolan Suci, *op. cit.*, II 205).

²⁷ Iorgu Iordan, *Dicționarul numelor de familie românești*, București, 1983, p. 461.

Statutul actual al antroponimului **Trip** este cvasiconfigurată toponimic, dar fără o susținere prin ipostaze derivaționale pe un traiect extensional. Menționăm și locuitorul **Tobias Tripu** din *c. Trip*, atestat la **1923**²⁸.

2.4.5.3. Tot în seria structurilor simple poate fi integrat și oiconimul **Cămărzana**, cu geneză antroponimică certă (← **Cămărzan, Cămărzan**, la care se asociază *suf. top. -a* din necesități de armonizare gramaticală)²⁹.

Antroponimul, foarte frecvent în nordul Ardealului, poate fi antrenat într-un proces de metateză, **Cărmăzan, Cărmăzan** ← **Cărmăz** „stacojiu”³⁰.

2.4.5.4. Oiconimul **Târșoț**, conexat prin procedura de geneză la **Dorolț** (SM) și **Cristolț** (SJ) poate avea drept accepțiune decriptată probabilă un antroponim toponimizat. Atestat încă din secolul al XV-lea sub formele **Tharsolcz** (1482) și **Thartolcz** (1490)³¹ și cu permanentă continuitate până în contemporaneitate, oiconimul a fost asociat cu perechea corelațională **Târșoțel**. Acest pol oiconimic din seria corelațională prezintă o dublă importanță atât din punct de vedere al toponimizării antroponimului cât și al productivității ipostazei oiconimice. **Târșoțel** nu poate fi asociat decât cu **Târșoț**, oiconim, iar, mai departe, derivatul diminutival cu perechea sa virtuală hidronimică, de exemplu.

Considerăm valabilă relația de geneză dintre oiconimul **Cristolț** și *top. magh. Kerestolcz*, fără a încerca o deciptare etimologică prin intermediul unui apelativ, mai ales în condițiile în care apar local structuri compuse cu semantică cvasiconfigurată toponimică³².

2.4.5.5. Oiconimul **Racșa** *c. Orașu Nou* – SM este atestat sub formele **Rakos** (1493), **Raksa** (1512), **Raxa** (1529), **Rakssa** (1828)³³. În 1927, satul apare atestat sub forma **Racșa**³⁴. Forma cu metateză ne trimite către antroponimul ceh **Hrtschka** menționat de Giurescu³⁵, adaptat pentru facilitarea pronunțării în **Racșa** (→ *Grădina Racșa* din București, sec. XIX).

Detaliind interpretările etimologice ale acestei forme antroponimice, Vasile Bogrea³⁶ propune și forma **Racșu** ← **Grigorașcu**. Pentru acest oiconim importanță rămâne geneza sa antroponimică certă.

²⁸ Cf. *Fondul Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Direcția Funciară Satu Mare*, dosar 107, p. 3–4, de la D.G.A.N. București.

²⁹ Vezi N. A. Constantinescu, *op. cit.*, p. 232 și seriile dicționarelor toponimice ale Olteniei (vol. I–VII) și Munteniei (vol. I–V).

³⁰ Cf. Emil Suci, *Influența turcă asupra limbii române. II Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, București, 2010, p. 184–185.

³¹ Vezi Coriolan Suci, *op. cit.*, II 198.

³² Cf. *TTRT, județul Sălaj*, București, 2006, p. 90.

³³ Vezi Coriolan Suci, *op. cit.*, II 67.

³⁴ Vezi D.G.A.N., *Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Direcția Funciară SM*, Dosar 122/1927, f. 1.

³⁵ Constantin C. Giurescu, *Istoria orașului București*, București 1966, p. 396.

³⁶ Vezi Vasile Bogrea, *op. cit.*, Cluj, 1971, p. 325.

2.4.6. Formele oiconimice derivate cu sufixul **-ești**, extrem de prolifică în sistemul denominativ românesc, sunt prezente și distribuite în Țara Oașului pe spații largi. Sufixul în discuție, care are la origine forma **-esc**, este important în egală măsură atât pentru antroponimie cât și pentru toponimie, el exprimând un *nume de grup*, care, în unele situații, se toponimizează. Majoritatea toponomaștilor se situează pe poziția validării relației directe dintre acest sufix și **-escu(l)**, aceasta din urmă ca marcă antroponimică, dublu determinată atât ca formă personală cât și ca marcaj toponimic, prin schimbarea statutului său în palierul urbanonimic³⁷.

Numele de grup, ca bază etimologică, rezultată din analiza penetrării numelor personale în arsenalul marcajelor denominative ale proprietăților funciare și ale satelor de care acestea depindeau administrativ, asigură valabilitatea raționamentului extensiunii toponimice derivaționale³⁸.

Potrivit acesteia, pentru cele câteva sate oșenești din această categorie, vom adopta schema îndelung uzitată în decriptarea genezei în marile dicționare toponimice ale Olteniei, Munteniei și Banatului:

Lazăr → (*Hotarul*) **Lăzăresc** → *nume de grup lăzărești* → **Lăzărești** (oiconim) → **Lăzărescu**.

Florea → (*Pădurea*) **Florească** (prin acord gramatical) → *nume de grup florești* → **Florești** (oiconim) — **Florescu**.

2.4.6.1. Călinești – Oaș, atestat cu formele maghiarizate **Kalynhaza (1490)**, **Kalenhaza (1493)** și **Kalinesc (1828)**³⁹, poate fi încadrat în tiparul construcției derivate sufixal. În această situație, sufixul **-ești** arată o origine locală, relativ mai puțin cuprinzătoare semantic decât **-ani (-eni)**. Presupunem un „moș fondator” **Călin** → *nume de grup călinești* → toponimizat **Călinești** (ca structură și semantică echivalent cu **Kalynhaza**) → *antrop. Călinescu* (originar din Călinești). Deci, un **Călinescu**, originar din **Călinești**, de unde își trage numele și nicidecum dintr-un posibil „moș fondator” **Călin**, poate să se înscrie pe un alt traiect derivațional, dând naștere unui alt virtual *nume de grup*. Pentru diferențiere de alți **Călinești**, oiconimul oșenesc a primit un determinant toponimic caracteristic local, **Oaș**.

2.4.6.2. Respectând raționamentul de geneză, oiconimul **Boinești**, atestat cu formele **Bwyanhaza (1490)**, **Bujanhaza (1592)**, (**1851**), poate fi decriptat semantic pe baza tiparului enunțat anterior. Un antroponim primar **Boia** (vezi DOR 207) → *nume de grup boinești* → toponimizat **Boinești** (și el sinonim cu **Bujanhaza**) → *antrop. Boinescu* (originar din **Boinești**).

Menționăm că, spre deosebire de forma numelui de grup **boinești**, un posibil derivat **boineni** ar fi fost un *nume de grup* generic pentru toți locuitorii acestui sat.

³⁷ Ecaterina Mihăilă, *Un model toponimic dispărut din uzul denomiinației actuale*, în LR, LVI, 2007, nr. 4, p. 429–439; Christian Ionescu, *Observații asupra sistemului antroponimic românesc*, în LR, XXV, 1976, nr. 5, p. 519–528.

³⁸ Vezi Gh. Bolocan, *Categoria „nume de grup” în toponimie*, în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 89–98.

³⁹ Vezi Coriolan Suciu, *op. cit.*, I 124.

2.4.6.3. Pentru satul **Negrești**, formulele marcatoare diferite de-a lungul unui traiect de existență de jumătate de mileniu fac dificilă stabilitatea continuității denominative: **Felsewfalw (1490)**, **Felfalw (1493)**, **Felso Falu (1698)** și abia în **1828 Nyegressti** alături de **Avas Felso Falu** (v. Suciul I 423).

Certitudinea în procesul deciptării semantice și formale a acestui oiconim reiese din respectarea normelor acceptate și promovate în lucrările de specialitate, în care nu se pot încadra afirmații de tipul; „denumirea de **Negrești** se pare că a fost dată localității după culoarea gubelor locuitorilor sau după culoarea închisă a umbrei pădurilor nesfârșite de stejar”⁴⁰.

Teoretic, considerăm corectă baza antroponică a acestui oiconim (→ *nume de grup negrești*), care, deși târziu aplicată ca formulă denominativă, constituie o marcă a românismului în zonă, acceptată, probabil *volens nolens* de către niște autorități locale, mai puțin favorabile românilor.

În traiectul raționamentului de geneză toponimică, admitem un antroponim primar **Negrea**, cu o etimologie posibilă explicată local, chiar și multiplă, fără însă a determina motivațional toate deducțiile toponomastice ulterioare. Antroponimul **Negrea** rămâne bază derivativă pentru oiconimul **Negrești** iar acesta este motivat toponimic dacă faza tranzitorie – *nume de grup* – determină direct și necondiționat marcajul denominativ al așezării.

Dacă pe parcursul unor cercetări documentare de arhivă se pot descoperi ipostaze derivaționale de tipul **moșie**, anterioare anului **1828**, atunci oiconimul **Negrești** își pierde gradat motivația toponimică, iar în lanțul derivațional asistăm la relații de geneză între două sau mai multe nume proprii.

2.4.7. Teoretic, diferențierile dintre cele două sufixe cu valoare patronimică – **-ești** și **-ani (-eni)** îl pot face mult mai răspândit pe cel secund, deoarece marchează întreaga comunitate locală, trecând peste relațiile familiale. Realitatea este mai nuanțată în funcție de repartițiile teritoriale ale sufixelor în partea de nord, nord-vest a Ardealului, sufixul **-ești** aflat în componența oiconimelor fiind precumpănitor⁴¹.

2.4.7.1. Oiconimul **Moșeni**, cu atestări târzii la **1828. Mozesfalu** alături de **Moseny** (v. Suciul I 405) și la **1921**⁴², are o certă geneză antroponică (← *np. Mois* ← *ung. Mois* „Moise”) (DOR 113, DNFR 314), trecând prin faza intermediară, obligatorie, *nume de grup moșeni*. În situația de față, utilizarea preferențială a sufixului **-eni** ar putea avea și cauze fonetice, alcătuirea sufixului **-ești** la o bază antroponică cu încă un **-ș** în componență ar crea perturbații ortoepice.

3. Analiza semantică și de structură a numelor de sate din Țara Oașului conduce la ideea încadrării acestora în sistemul toponimic românesc, unitar și

⁴⁰ Vezi *Negrești-Oaș. Trecut și prezent*, capitolul *Toponimie. Cadrul administrativ*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2012, p. 18–23.

⁴¹ Vezi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 160–1, nota 4.

⁴² Vezi și C. Martinovici, N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celelalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921, p. 166.

coerent în tot spațiul național. Traducerile sau transliterările ocazionale ale oiconimelor din Țara Oașului, determinate de decizii arbitrare ale administrațiilor locale, n-au afectat conținutul și forma acestor nume.

Ne exprimăm convingerea că eventualele sincope în funcționarea legitimă a formulelor marcatoare românești în această parte de țară se vor estompa în timp util atât prin descoperirea unor noi documente de arhivă doveditoare cât și prin înțelegerea la nivelul administrațiilor a rolului pe care îl are toponimia în ansamblul spiritualității românești.

Breviter

a) În dinamica lor, numele de locuri glisează pe un traiect cu denotate între care există corelări semantice și motivaționale și creează *extensiuni toponimice derivaționale*.

b) Acest tip de extensiune se concretizează prin păstrarea identității formale a marcajului inițial de-a lungul întregului traiect și prin diminuarea compatibilităților semantice din interiorul sferelor semantice nou create.

c) În extensiunea toponimică derivațională rurală, una dintre ipostaze poate fi un oiconim situat în diferite poziții față de formula marcatoare a denotatului inițial.

d) Nivelul resemantizării ipostazelor derivaționale este determinat de mărirea traiectului extensional, care, în final, poate conduce și la opacitate semantică.

e) Termenul geografic popular aflat în formula oiconimică de circulație în Țara Oașului a fost modificat semantic de-a lungul extensiunii derivaționale.

f) Antroponimele, aflate în structura marcajelor oiconimice, au fost supuse tuturor proceselor de transformări formale și semantice caracteristice sistemului denominativ românesc.

NOMS DE VILLAGES DE ȚARA OAȘULUI

(Résumé)

L'étude se réfère à l'analyse étymologique et de genèse de quelques noms de villages de Țara Oașului.

Partant de ces principes les noms de villages placés dans une extension toponymique dérivationnelle mettent en évidence à priorité l'origine en fonction de la position occupée envers la densité initial.

Cuvinte-cheie: *extensiune toponimică derivațională, geneză toponimică.*

Mots-clés: *extension toponymique dérivationnelle, genèse toponymique.*

*Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*